

وند زمان گذشته و گونه های آن در لهجه ها و گویشهای ایرانی^۱

ایران کلباسی

استاد پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

مقدمه

نگارنده در مقاله‌ای با عنوان "شناسه سوم شخص مفرد در مصادر فارسی" (کلباسی، ۱۳۷۵) نظر خود را در مورد وند زمان گذشته چنین بیان کرده که شناسه سوم شخص مفرد احتمالاً باعث پیدایش وند زمان گذشته در مصادر و افعال ایرانی شده است. در مقاله اخیر گونه‌های شناسه سوم شخص مفرد در زمان حال و نیز گونه‌های وند زمان گذشته مورد بحث قرار می‌گیرند.

واژه های کلیدی: وند زمان گذشته، لهجه‌های ایرانی، گویشهای ایرانی

شناسه فعلی

در لهجه‌ها و گویشهای ایرانی عامل فعل یا مسند الیه علاوه بر فاعل آزاد که می‌تواند به صورت اسم یا ضمیر شخصی آزاد باشد، توسط فعل پی بستی (enclitic verb) یا شناسه فعلی مشخص می‌گردد. با توجه به موضوع این مقاله، در اینجا تنها فعل پی بستی ast - و شناسه سوم شخص مفرد در زمان حال مورد بررسی قرار می‌گیرند.

ast و گونه‌های آن

در باره ast و est و نقش و گونه های آنها، نگارنده در مقاله ای با عنوان "ast و est و نقش آنها در زبان و گویشهای ایرانی (در دست چاپ) نظر خود را بیان داشته است. در اینجا تنها به گونه‌های صوری ast اشاره می‌شود:

xūp- ast

خوب است (فارسی میانه)

xub-ast

خوب است (فارسی معیار)

^۱ برای انجام این پژوهش ۳۵ لهجه، گویش یا زبان ایرانی مورد بررسی قرار گرفته است.

pari-st	پری است (فارسی معیار)
bâbâ- s	بابا است (فارسی محاوره‌ای)
bač-as	بچه است (فارسی محاوره‌ای)
xob-es	خوب است (اصفهانی)
xub-e	خوب است (فارسی محاوره‌ای)
xuv-en	خوب است (دشتی)
mehrabun-u	مهربان است (کلیمیان اصفهان)
xoškī min-a	خواهر من است (کردی مهاباد)
vašnâ-?a	گرسنه است (کلار دشتی)
gawra-ya	بزرگ است (کردی مهاباد)

چنان که ملاحظه می‌گردد در مثالهای فوق ast به صورت گونه های -ast, -st, -s, -as, -es, -e, -en, -u, -a, -?a و -ya به کار رفته است.

شناسه سوم شخص مفرد و گونه های آن

شناسه سوم شخص مفرد در زمان حال زبانهای ایرانی باستان گونه هایی از -t یا -d بوده که در زبانهای ایرانی میانه مانند فارسی میانه و پارسی به -ēt یا -ēd تبدیل شده است:

ēst_ēt	می ایستد (فارسی میانه)
wēn_ēd	می بیند (فارسی میانه)
čam-ēd	می رود (پارتی)

شناسه های فوق در زبان فارسی امروز و گویشهای ایرانی به صورتهای: -ēt, -ad, -it, -ent, -t, -e, -ə, -a و -o به کار رفته‌اند.

mē-xat-ēt	می خوابد (دوانی)
raw-ēt	می رود (بلوچی لاشاری)
mi-rav-ad	می رود (فارسی معیار)
a-prōš-it	می شکند (بلوچی)

raw-ent	می رود (بلوچی مکورانی)
hast-ent	هست (بلوچی مکورانی)
mi-kon-t	می کند، انجام می دهد (سمغونی)
mi-r-e	می رود (فارسی محاوره ای)
a-bin-e	می بیند (لاری)
a-č-e	می رود (خنجی)
a-š-e	می رود (میمه ای)
m-âj-e	می گوید (تاتی تاکستانی)
me-nin-e	می نشیند (سمنانی)
xur-ə	می خورد (رشتی)
xor-a	می خورد (املشی)
e-gez-a	می گزد (وارانی)
mi-duz-a	می دوزد (هروی)
ver-e-xun-o	می خواند (وا نشانی)

وند زمان گذشته و گونه های آن

وند زمان گذشته وندی است که با ریشه یا ستاک حال افعال ترکیب شده و ستاک گذشته می سازد. در دستوره‌های موجود فارسی معمولاً این وند تنها به چهار نوع $t, -d, -id, -âd$ تقسیم شده است. (باطنی، ۱۳۴۸، ص ۱۱۸). در این مقاله ۳۶ نوع وند زمان گذشته معرفی می‌گردند که در زبانها، لهجه‌ها و گویشهای ایرانی که مورد مطالعه قرار گرفته‌اند، دیده شده‌اند:

	۱- ast-
awy-ast-an	آمدن (فارسی میانه)
junb-ast-an	جنبیدن (رشتی)
tân-ast-an	توانستن (رشتی)
	۲- est-
tavân-est-an	توانستن (فارسی معیار)

dân-est-an	دانستن (فارسی معیار)
šây-est-an	شایستن (فارسی معیار)
	- 3 - ist
dân-ist-an	دانستن (فارسی میانه)
tars-ist-an	ترسیدن (فارسی میانه)
margīh-ist-a	مردن (فارسی میانه)
sudīh-ist-an	سودمند شدن (فارسی میانه)
ârzōgīh-ist-an	آرزومند شدن (فارسی میانه)
negar-ist-an	نگریستن (فارسی معیار)
dōn-ist-an	دانستن (تاجیکی)

- 4 - ess

por-ess-an	پریدن (دوانی)
čar-ess-an	چریدن (دوانی)
dov-ess-an	دویدن (دوانی)
ček-ess-an	چکیدن (دوانی)
pēč-ess-an	پیچیدن (دوانی)
šal-ess-an	شنیدن (دوانی)
sov-ess-an	ساییدن (دوانی)
vâ-terak-ess-an	شکافته شدن (دوانی)
vâ-ĵerk -ess-an	سوختن عمیق پوست (دوانی)
be-vâr-sse-an	باریدن (کلار دشتی)
be-tâb-ess-an	تابیدن (کلار دشتی)

- 5 - esd

be-dân-esd-an	دانستن (کرگی)
be-tân-esd-an	توانستن (کرگی)

- 6 - st

š <u>u-st</u> -an	شستن (فارسی میانه)
ru- <u>st</u> -an	رُستن (رشتی)
šâ- <u>st</u> -an	شایستن (رشتی)
farmâ- <u>st</u> -an	فرمودن (رشتی)
xâ- <u>st</u> -an	خواستن (فارسی معیار)
šo- <u>st</u> -an	شستن (فارسی معیار)
ârâ- <u>st</u> -an	آراستن (فارسی معیار)
nu- <u>st</u> -an	خوابیدن (کردی مهاباد)

– **sd-۷**

be-xâ- sd -an	خواستن (کرجی)
----------------------	---------------

– **ss-۸**

be-š <u>no-ss</u> -an	شنیدن (کلار دشتی)
šâ- <u>ss</u> -an	توانستن (دوانی)
xâ- <u>ss</u> -an	خواستن (اصفهانی)

– **as-۹**

neš- as -an	نشستن (فاموری)
--------------------	----------------

– **es-۱۰**

terak- es -an	ترکیدن (فاموری)
tar- es -an	توانستن (فاموری)
xand- es -an	خندیدن (فاموری)
dun- es -an	دانستن (فاموری)
dov- es -an	دویدن (فاموری)
ĵek- es -an	دویدن با فرار (فاموری)

– **s-۱۱**

be-xây- s – an	خواستن (کلار دشتی)
be-pâ- s -an	پاییدن (کلار دشتی)

bas-s-an بستن (دوانی)
eškas-s-an شکستن (دوانی)

– št-۱۲

šu-št-in شستن (کردی مهابادی)
ši-št-an شستن (دوانی)

– šd-۱۳

šo-šd-an شستن (کلیمیان اصفهان)

– ad-۱۴

es-ad-an خریدن، گرفتن (فاموری)
ōm-ad-an آمدن (تاجیکی)
âm-ad-an آمدن (فارسی معیار)

– ed-۱۵

der-um-ed-an در آمدن (حاجی آبادی)
um-ed-an آمدن (اصفهانی)

– âd-۱۶

ferest- âd-an فرستادن (فارسی معیار)
oft-âd-an افتادن (فارسی معیار)
neh-âd-an نهادن (فارسی معیار)
ist-âd-an ایستادن (فارسی معیار)
padist-âd-an تهدید کردن (فارسی میانه)
veys-âd-an ایستادن (فاموری)
nah-âd-an نهادن (فاموری)

– ōd-۱۷

ist-ōd-an ایستادن (تاجیکی)

aft-ōd-an

افتادن (تاجیکی)

-id-۱۸

bâr-id-an

باریدن (فارسی معیار)

tars-id-an

ترسیدن (فارسی معیار)

xand-id-an

خندیدن (فارسی معیار)

baxš-id-an

بخشیدن (فارسی معیار)

arz-id-an

ارزیدن (فارسی معیار)

xâb-id-an

خوابیدن (فارسی معیار)

âfar-id-an

آفریدن (فاموری)

xōs-id-an

خوابیدن (کازرونی)

-īd-۱۹

aswâr-īd-an

سواره رفتن (فارسی میانه)

xufs-īd-an

خوابیدن (فارسی میانه)

dūz-īd-an

دوختن (فارسی میانه)

ârzōgēn-īd-an

آرزو کردن (فارسی میانه)

margēn-īd-an

کشتن، میراندن (فارسی میانه)

sūdēn-īd-an

سودمند کردن (فارسی میانه)

-īt-۲۰

dânīh-īt-an

دانستن (فارسی میانه)

šây-īt-an

شایستن (فارسی میانه)

nikēr-īt-an

نگریستن (فارسی میانه)

-ât-۲۱

frist-ât-an

فرستادن (فارسی میانه)

-at-۲۲

âm-at-an

آمدن (فارسی میانه)

-a:t-۲۳

xov-a:t-an

خوابیدن (عبدویی)

xev-a:t-an

خوابیدن (تاجیکی)

-âx-۲۴

veys-âx-an

وا ایستادن (دوانی)

es-âx-an

ایستادن (دوانی)

-ax-۲۵

aft-ax-an

افتادن (دوانی)

um-ax-an

آمدن (دوانی)

-ex-۲۶

es-ex-an

خریدن، گرفتن (دوانی)

vâ-s-ex-an

برداشتن (دوانی)

am-ex-an

آمدن (دوانی)

xat-ex-an

خوابیدن (دوانی)

xat-ex-an

خوابیدن (دهله ای)

-ix-۲۷

koy-ix-an

کوبیدن (دوانی)

časp-ix-an

چسبیدن (دوانی)

xer-ix-an

خریدن (دوانی)

pěčen-ix-an

پیچاندن (دوانی)

vâ-kov-ix-an

جستجو کردن (دوانی)

vâ-Īer-ix-an

پیدا کردن (دوانی)

terakn-ix-an

ترکاندن (دوانی)

vâ-terakn-ix-an

شکافتن (دوانی)

xat-ix-an

خوابیدن (گرگنایی)

xōs-ix-an

خوابیدن (بنافی)

-t-۲۸

koš-t-an

کشتن (فارسی معیار)

dâš-t-an

داشتن (فارسی معیار)

neveš-t-an

نوشتن (فارسی معیار)

gaš-t-an

گشتن (فارسی معیار)

vâ-xâš-t-an

سر پا نگه داشتن ، اجیر کردن (دوانی)

dâ- nīš-t-an

نشستن روی زمین (کردی مهاباد)

bas-t-an

بستن (فارسی معیار)

rēk-xis-t-in

استخدام کردن، مرتب کردن (کردی مهاباد)

gof-t-an

گفتن (فارسی معیار)

bâf-t-an

بافتن (فارسی معیار)

raf-t-an

رفتن (فارسی معیار)

kof-t-an

کوبیدن (فاموری)

sâx-t-an

ساختن (فارسی معیار)

andâx-t-an

انداختن (فارسی معیار)

endâx-t-an

انداختن (فاموری)

dox-t-an

دوختن (فاموری)

rex-t-an

ریختن (فاموری)

sox-t-an

سوختن (فاموری)

forox-t-an

فروختن (فاموری)

ešnax-t-an

شناختن (فاموری)

wa-dar-kaw-t-in

خارج شدن (کردی مهاباد)

dō-t-an

دوختن (دوانی)

vâ-xo-t-an

دوختن (دوانی)

rō-t-an

ریختن (دوانی)

hâ-t-an

آمدن (کردی مهاباد)

be-pâ-t-an

پاشیدن (کلار دشتی)

xâ-t-an

خوردن (دوانی)

vâ-xâ-t-an	نوشیدن (دوانی)
gâ-t-an	گفتن (دوانی)
vâ-gâ-t-an	بازگو کردن (دوانی)
kē-t-an	کردن، انجام دادن (دوانی)
vâ-vē-t-an	بیختن (دوانی)
dī-t-n-awa	پیدا کردن، کشف کردن (کردی مهابادی)
čâw-dâ-gir-t-in	چشمک زدن (کردی مهاباد)
xun-t-an	خواندن (کلیمیان اصفهان)

-d-۲۹

xor-d-an	خوردن (فارسی معیار)
bor-d-an	بردن (فارسی معیار)
kar-d-an	کردن، انجام دادن (فارسی معیار)
âvar-d-an	آوردن (فارسی معیار)
xar-d-an	خوردن (دوانی)
ker-d-an	کردن، انجام دادن (فاموری)
ba-šur-d-an	شستن (کلار دشتی)
xwâr-d-in	خوردن (کردی مهاباد)
xwâr-d-n-awa	آشامیدن (کردی مهاباد)
piton-d-an	پیچاندن (فاموری)
an-d-an	آمدن (دوانی)
xon-d-an	خواندن (دوانی)
xân-d-an	خواندن (فارسی معیار)
kan-d-an	کندن (فارسی معیار)
eškon-d-an	شکاندن (فاموری)
non-d-an	ماندن (فاموری)
čîn-d-an	چیدن (تاجیکی)
feru-un-d-an	فرود آمدن (کلیمیان اصفهان)
haļ-waṛân-d-in	پر پر کردن گل (کردی مهاباد)
haļ-firân-d-in	پرواز دادن (کردی مهاباد)

jūlân- d -n-awa	تکان دادن (کردی مهاباد)
war-garân- d -in	برگرداندن (کردی مهاباد)
vâ-gardon- d -an	برگرداندن (فاموری)
bi- d -an	بودن (فاموری)
bu- d -an	بودن (فارسی معیار)
za- d -an	زدن (فارسی معیار)
či- d -an	چیدن (فارسی معیار)
dâ- d -an	دادن (فارسی معیار)
raf- d -an	رفتن (اصفهانی)
ver-ešnof- d -an	شنیدن (کلیمیان اصفهان)
puš- d -an	پوشیدن (کلیمیان اصفهان)

-x-۳۰

dâ- x -an	دادن (دوانی)
nâ- x -an	نهادن (دوانی)
vâ-nâ- x -an	به زمین گذاشتن بار (دوانی)
vâ-xi- x -an	پیدا کردن (دوانی)
vâ-vi- x -an	باز شدن (دوانی)
di- x -an	دیدن (دوانی)
še- x -an	رفتن (دوانی)
še- x -an	رفتن (کلیمیان اصفهان)
var-ve-x -an	برجستن (کلیمیان اصفهان)

-θ-۳۱

dar-xoθ- θ -an	انداختن (کلیمیان اصفهان)
baθ- θ -an	بستن (کلیمیان اصفهان)

-â-۳۲

dar-b-im- â -n	در آمدن (کلار دشتی)
per-ess- â -n	برخاستن (کلار دشتی)

b-ess-â-n	ایستادن (کلار دشتی)
ĵūl-â-n-awa	تکان خوردن (کردی مه‌باد)
pěč-â-n-awa	مچاله کردن (کردی مه‌باد)
haḷ-gar-â-n	بالا رفتن از کوه، فاسد شدن شیر (کردی مه‌باد)
hēn-â-n	آوردن (کردی مه‌باد)
haḷ-kēš-â-n	بالا کشیدن (کردی مه‌باد)
pâr-â-n-awa	دعا کردن (کردی مه‌باد)
wa-st-â-n	وا ایستادن، باز ماندن (کردی مه‌باد)

-o-۳۳

bi-yâm-(b)o-yan	آمدن (کرجی)
-----------------	-------------

-i-۳۴

be-baxš-i-yan	بخشیدن (کلار دشتی)
ba-pušân-i-yan	پوشانیدن (کلار دشتی)

-ī-۳۵

haḷ-war-ī-n	پر شدن گل (کردی مه‌باد)
haḷ-fir-ī-n	پرواز کردن (کردی مه‌باد)
haḷ-âwas-ī-n	آویزان کردن (کردی مه‌باد)
nus-ī-n-awa	نوشتن مشق (کردی مه‌باد)
nus-ī-n	نوشتن (کردی مه‌باد)
lē-kōl-ī-n-awa	جستجو کردن (کردی مه‌باد)
dar-par-ī-n	در رفتن (کردی مه‌باد)

-Ø-۳۶

pâl-dâ-Ø-n-awa	تکیه دادن، لمیدن (کردی مه‌باد)
ĵwâb-dâ-Ø-n-awa	جواب دادن (کردی مه‌باد)
bū-Ø-n	بودن، شدن (کردی مه‌باد)

čū-Ø-n	رفتن (کردی مهاباد)
bar-dâ-Ø-n	آزاد کردن (کردی مهاباد)
bi-Ø-yan	بودن (کلار دشتی)
di-Ø-yan	دیدن (کلیمیان اصفهان)
dim-hâ-dâ-Ø-n	انداختن (کلار دشتی)
dar-bey-ša-Ø-n	در رفتن (کلار دشتی)
bey-ša-Ø-n	رفتن (کلار دشتی)

علل گونه گونی وند زمان گذشته

چنان که ملاحظه شد در این بررسی تعداد ۳۶ گونه وند زمان گذشته به دست آمده است. علل این گوناگونی را اولاً به دلیل گوناگونی لهجه ها و گویشهای ایرانی باید دانست و علت دیگر را باید در بافت آوایی افعال و مصادر جستجو کرد.

علل بخشی از این گوناگونی که مربوط به بافت آوایی است در اینجا می آید:

الف: واکه آغازی -ast, -est, -ist, -ess, -esd, پس از ستاک حال یا ریشه فعلی مختوم به واکه حذف می گردد. (ن. ک به شماره های ۶ و ۷ و ۸).

ب: t- پس از ستاک فعلی مختوم به s به s- تبدیل می شود. (ن. ک ۷ و به شماره ۱۱) و گاهی خود s- به عنوان وند زمان گذشته به کار می رود. مانند:

be-pâ-s-an پاییدن (کلار دشتی)

be-xây-s-an خواستن (کلار دشتی)

پ: St- در مجاورت ستاک فعلی که دارای همخوان š- است، به št- یا šd- تبدیل می شود (ن. ک به شماره های ۱۲ و ۱۳).

ت: همخوان d در گویش دوانی و گروهی دیگر از گویشهای منطقه فارس و نیز در گویش کلیمیان اصفهان وقتی بین دو واکه قرار می گیرد به X بدل می شود (ن. ک به شماره های ۲۴ و ۲۵ و ۲۶ و ۲۷ و ۳۰).

ث: وند زمان گذشته t- معمولاً پس از همخوانهای š, s, f, X, W و واکه های کشیده می آید (ن. ک به شماره ۲۸). استثناهایی در این مورد دیده شده است.

ج: وند زمان گذشته d- معمولاً پس از همخوانهای r, n و نیز پس از واکه قرار می گیرد (ن. ک به شماره ۲۹). استثناهایی در این مورد نیز دیده شده است.

چ: t- پس از ستاک فعلی مختوم به θ به θ- تبدیل می شود (ن. ک به شماره ۳۱).

ح: همخوان d از پایان -ad,âd- یا -id- در بعضی از گویشها حذف می‌شود و وند زمان گذشته تبدیل به -î, -â, -o, یا -î- می‌شود (ن.ک به شماره های ۳۲ و ۳۳ و ۳۴ و ۳۵).

خ: در برخی از گویشها، وند زمان گذشته -d- به کلی حذف می‌شود و به جای آن Ø- قرار می‌گیرد (ن.ک به شماره ۳۶).

نتیجه گیری

نتایج زیر از این مقاله حاصل شده است:

یک: در زبانها، لهجه ها و گویشهای مورد مطالعه ast دارای ۱۱ گونه است که عبارتند از:

-ast,-st,-s,-as,-es,-e,-en,-u,-a,-?a,-ya.

دو: در زبانها، لهجه ها و گویشهای مورد مطالعه شناسه سوم شخص مفرد دارای ۱۰ گونه است که عبارتند از:

-ēt,-ēd,-ad,-it,-ent,-t,-e,-ə,-a,-o.

سه: در زبانها، لهجه ها و گویشهای مورد مطالعه وند زمان گذشته دارای ۳۶ گونه است که عبارتند از:

-ast,-est,-ist,-ess,-esd,-st,-sd,-ss,-as,-es,-s,-št,-šd,-ad,-ed,-âd,-ōd,-id,-īd,-īt,-ât,-at,-a:t,-âx,-ax,-ex,-ix,-t,-d,-x,-θ,-â,-o,-î,-ī,-Ø.

چهار: وند زمان گذشته در زبانها ، لهجه ها و گویشهای ایرانی از گونه های -ast- و گونه های شناسه سوم شخص مفرد در زمان حال به وجود آمده و با ریشه یا ستاک حال افعال ترکیب شده و ستاک گذشته ساخته است. مطلبی که این ادعا را تقویت می‌کند این است که کلیه افعال در زمان گذشته سوم شخص مفرد در زبانها، لهجه ها و گویشهای ایرانی بدون شناسه فعلی به کار می‌روند.

goft-Ø

گفت

xord-Ø

خورد

باید اضافه کرد که گویشهای ارگتیو ایرانی که در زمان گذشته به جای شناسه فعلی از ضمائر شخصی پیوسته استفاده می‌کنند در سوم شخص مفرد، ضمیر پیوسته فاعلی می‌گیرند و نه شناسه فعلی.

oš-guft

گفت:

oš-xard

خورد:

منابع

- ۱- آموزگار، ژاله و احمد تفضلی (۱۳۷۳)، زبان پهلوی، ادبیات و دستور آن. انتشارات معین.
- ۲- باطنی، محمد رضا (۱۳۴۸)، ساختمان دستوری زبان فارسی. انتشارات امیر کبیر.
- ۳- پناهی سمنانی، محمد احمد (۱۳۶۶)، فرهنگ سمنانی. تهران، چاپخانه تالش.
- ۴- پناهی سمنانی، محمد احمد (۱۳۷۴)، آداب و رسوم مردم سمنان. پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- ۵- ترابی، سید ابوالحسن (۱۳۶۹)، توصیف ساختمان گروه فعلی در بلوچی مکورانی. پایان نامه کارشناسی ارشد، زبان شناسی همگانی، دانشگاه تربیت مدرس (چاپ نشده).
- ۶- ثواقب، جهانبخش (۱۳۸۱)، گویش مردم فامور، ارائه شده در نخستین همایش ملی بنیاد ایران شناسی.
- ۷- جلالی امام، لعیا (۸۰-۷۹)، بررسی گویش املشی. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، مرکز تحصیلات تکمیلی، گروه زبان شناسی همگانی (چاپ نشده).
- ۸- خنجی، لطفعلی (۱۳۷۸)، دستور زبان لارستانی بر مبنای گویش خنجی. انتشارات دانشنامه فارس.
- ۹- رضایی باغ ببیدی، حسن (۱۳۸۱)، دستور زبان پارتی (پهلوی اشکانی). فرهنگستان زبان و ادب فارسی.
- ۱۰- رهبر زارع، مژگان (۱۳۸۲)، گویش کرج. پایان نامه کارشناسی ارشد، زبان شناسی همگانی، دانشگاه آزاد اسلامی، مرکز تحصیلات تکمیلی (چاپ نشده).
- ۱۱- سلامی، عبدالنبی (۱۳۸۱)، فرهنگ گویش دوانی. فرهنگستان زبان و ادب فارسی.
- ۱۲- سلامی، عبدالنبی (۱۳۸۱)، جدول تطبیقی صرف فعل خوابیدن در صیغه های مختلف، خبرنامه فرهنگستان زبان و ادب فارسی، س ۷، ش ۸۱، ص ۸ و ۹.
- ۱۳- سمیعی، احمد (۱۳۸۱)، پیشوندهای فعلی در گویش گیلکی و راههای باز شناسی آنها، مجموعه مقالات نخستین هم اندیشی گویش شناسی ایران، فرهنگستان زبان و ادب فارسی، ص ۲۸۵-۲۹۹.
- ۱۴- شهیدی، اشرف السادات (۸۰-۷۹)، بررسی دو گونه زبانی حاجی آبادی و سیرجانی. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، مرکز تحصیلات تکمیلی، گروه زبان شناسی همگانی (چاپ نشده).
- ۱۵- طاهری، عباس (۱۳۷۰)، گویش تاتی تاکستان. پایان نامه کارشناسی ارشد، گروه زبان شناسی همگانی، دانشگاه علامه طباطبایی (چاپ نشده).
- ۱۶- فره وشی، بهرام (۱۳۵۸)، فرهنگ فارسی به پهلوی. انتشارات دانشگاه تهران.
- ۱۷- کلباسی، ایران (۱۳۶۲)، گویش کردی مهاباد. پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- ۱۸- کلباسی، ایران (۱۳۶۷)، دستگاه فعل در گویش لاری، مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد، س ۲۱، ش ۱، ص ۱۷۰-۱۴۵.
- ۱۹- کلباسی، ایران (۱۳۷۰)، فارسی اصفهانی. پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- ۲۰- کلباسی، ایران (۱۳۷۱)، تنوع لهجه ها در گویش گیلکی، مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد، س ۲۵، ش ۴، ص ۹۷۶-۹۳۴.
- ۲۱- کلباسی، ایران (۱۳۷۳)، گویش کلیمیان اصفهان. پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.

- ۲۲- کلباسی، ایران (۱۳۷۴)، فارسی ایران و تاجیکستان. دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی وزارت امور خارجه.
- ۲۳- کلباسی، ایران (۱۳۷۵)، شناسه سوم شخص مفرد در مصادر فارسی، مجله فرهنگ (ویژه زبان شناسی) س ۹، ش ۱، ص ۳۵-۲۷
- ۲۴- کلباسی، ایران (۱۳۷۶)، گویش کلاردشت. پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- ۲۵- کلباسی، ایران (در دست چاپ)، ast و est و نقش آنها در زبانها و گویشهای ایرانی.
- ۲۶- محمدی، محمدرضا (۱۳۸۱)، بررسی فعل در گویش وانشان، سروش پیرمغان (یادنامه جمشید سروشیان)، انتشارات ثریا، تهران، ص ۳۶۵-۳۴۰
- ۲۷- نغزگوی کهن، مهرداد (۱۳۸۲)، دستگاه فعل در گویش دشتی، جشن نامه دکتر علی اشرف صادقی، انتشارات هرمس، ص ۴۰۹-۳۸۱
- ۲۸- نیلی پور، رضا و محمدتقی طیب (۱۳۶۴)، توصیف ساختمان دستگاه فعل لهجه واران، مجله زبان شناسی، س ۲، ش ۱ و ۲، ص ۹۲-۵۱ و ۸۱-۹۲
- ۲۹- یوسفیان، پاکزاد (۱۳۷۱)، گویش بلوچی لاشاری. پایان نامه کارشناسی ارشد، گروه زبان شناسی همگانی، دانشگاه تهران (چاپ نشده).